T A R İ H
VESİKALARI

İkinci cilt on birinci sayıdan ayrı bası

SARAY BOSNA ŞER'İYE SİCİLLERİNE GÖRE VİYANA BOZGUNUNDAN SONRAKİ HARB YILLLARINDA BOSNA

Halil İNALCIK
Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, asistanlarından

M A A R İ F M A T B A A S I , 1 9 4 3

SARAY BOSNA ŞER'İYE SİCİLLERİNE GÖRE VİYANA BOZGUNUNDAN SONRAKİ HARP YILLARINDA BOSNA

[c. II, sayı: 9, s. 187'den devam]

Nevesin sahrasından mahzar mucebince bu arz tesvid ve irsal olunmuşdur [1]

Venedikliler eline düşen Gabelâ kalesinin 20 bin asker olmadıkça tam olarak muhasarasına imkân bulunmadığı ve buradaki düşmanın Bosna ve Hersek için büyük bir tehlike teşkil ettiği

«Der - i devlet - mekîne marûz-ı dâi-i kemîne budur ki eyalet-i Bosna serhadlerinin muhafazalarında kalan kaza ahalilerinden maada Nevesin (نوصين) [2] sahrasına asker-i İslâm ile gelindikte medîne-i Saray'ın kudât ve müderrisin ve ulema ve suleha ve fukarası ve etraf kazalarının ahalisi ve memûr olan vülât-ı kiram ve ümera-i fiham ve ehl-i divan-ı defter-i Bosna ve zuama ve erbab-ı timar ve âyan-ı vilâyet ve neferat ağaları ve bil-cümle berna ve pîri mahzar-ı sıhhat- eserleriyle bu fakire gelip şöyle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i an-il-meram eylediler ki biemr-illahi taalâ bundan akdem dest-i küffâr-ı bed-girdâra giriftar olan Gabela (غبله) kalesi istihlâsı [3] için varid olan hatt-ı hümâyun-ı şevket-makrunlarının mazmûn-ı münîfelerine imtisalen Bosna valisi Devletlü Saadetlü Mehmed Paşa Hazretleri memur olduğu vech üzere bu tarafda olan ümera-i kirâm ve kapu kulu ve mirî levendat ve eyaletin zuama ve erbab-ı timarı vesair nefîr-i âm ile işbu mâh-ı şevval-ül mükerreminin evahirinde Gabela kalesine on saat karîb Nevesin sahrasına dâhil ve bu tarafa tayin ve ferman buyrulan Arnavudluk askerine ve dört orta yeniçeriye intizar üzere olup lâkin sene-i sabıkada kale-i mezbûre iki def'a muhasaradan [4] sonra â'dâ-i din nice tabya ve üzerine toplar ihdas ve halâ yedi sekiz bin ceng-âver melâîni derûn-ı kal'e ve etrafında vaki' kule ve şeranpolara doldurup ve etrafına hendekler çeküp suyu icra ve bilcümle ziyade metanet ve istihkâm verdiklerinden maada halâ «جندرال»-i bed- fial dahi asker-i menhûsiyle «تورين» kulesi beraberliğinde tabur kurup mevcûd olduğunda gayrı leb-i derya olmağla derya ve karadan kesret ve cemiyet ile imdadları gelmek mukarrer olmağın alelhusus sene-i sabıkada kal'e-i mezbûre henûz yed-i küffara giriftardan sonra serhadd-i mezbûreye hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile serdâr-ı gerdûn-vakar nasb u tayin buy-

[1] Defter, s. 13 b.

[2] Nevesinye, Mostarın (Hersek'te) 25 km. şarkında.

[3] Gabela kalesi 29 şevval 1105 (23 haziran 1694) te Venedikliler eline düşmüş ve İstanbul'da «bu haber-i keder-fermâ Devlet-i Aliyye tarafına vasıl oldukta hayli endûh ve melâl hasıl» etmişti (Raşit, II, 258). Gabela 1699 da Venedikle imzalanan muahede mucibince Venedikliler elinde kalacaktır (Bak. Mecmua-i muahedat, II, 160, madde 8).

[4] Birinci muhasara 1105 zilhiccesinin 1 inde (24 temmuz 1694), ikinci muhasara 1106 saferinin 27 sinde (17 ilkteşrin 1694) (Bak. Raşit, II, 261, 267).

rulan Vezir-i mükerrem Devletlü Saadetlü Süleyman Paşa [1] Hazretleri derhal firavan asker ile ve umumen Bosna eyaleti askeriyle ancak kal'e-i mezbûrenin bir tarafını muhît ve muhasara etmeğe hadd-i imkân olup ve üç tarafı boş kalup â'dâ-i dinin sefineleriyle zehâir ve cebehane ve sair mühimmat ve imdâdları derûn-ı kal'eye gelüp dühûl etmekten münkati' ve hâli olmayup bu defa dahi muhasara olunduğu surette kemâ fil-evvel üç tarafı tehî kalmak muktazî olduğundan gayrı hâlâ mutahassın olan yedi sekiz bin kefere-i fecereye mukabil olacak mertebe müstevfî metris cenk eri ceng-âver zâd u zahireleriyle yirmi bin asker olmadıkca on bir kıt'a topu çeküp ferman buyrulduğu vech üzere halâ kal'e-i mezbureyi canib-i erbaadan muhasara etmek bir vechile hadd-i imkân olmayup ve minval-i meşrûh üzere kal'enin dört tarafı mahsur olmadığından gayrı عياذاً بالله تعالى ahval şekl-i âhar olursa bu sebebden Bosna ve Hersek memleketleri payimâl-i â'dâ olmak ihtimali olmağın ibtinaen aleyhi hallerimize merhameten gerek kal'e-i mezbûre gerek sair bu diyar-ı kalil ül-itibar ve serhadd-i mansûrenin askerini ve düşmanın kesret ve hareket ve hücûmları istitlâı için Devlet-i Aliyyeden bir mutemedün aleyh kulları bu tarafa tayin ve irsal buyrulup ona göre lüzûmu mertebe asker-i zafer- measir ve zad u zahireleri in'am ve bil-cümle Bosna ve Hersek fukarasına inayet ve merhamet buyurulmak babında hal-i perişanımızı dergâh-ı ma'dilet-medara arz u i'lâm ediver deyü iltimas ve niyaz etmeleriyle bu fakir dahi arz u i'lâma tecasür edüp filvaki' bil-cümle memûrîn ve ahalînin mahzar-ı sıhhat- eserleri nâtık olduğu vech üzere ve kal'e-i mezkûre ahvaline vukuf-ı tammı olan sıkât-ı müslimînden bu fakîrin dahi mesmûu olduğu üzere ahval minval-i meşruh üzere olduğu emr-i mukarrer ve muhakkak olmağın hal-i diğer-gûnlerine merhametên temenna eyledikleri vech üzere manzûr-ı ayn-ı inâyet-i padişahî buyrulmak tazarru' ve niyazlariyle ol ki vakı'-ül-haldir alâ vukuihi bil-ibtiga dergâh-ı merhamet ve ma'dilet- unvana arz olundu. Bakî ferman dergâh-ı refi'-üş-şân-ı ma'dilet- unvanındır.- Hurrire fi şehri zilka'de sene 1106 (= Mayıs 1695.) [2] *El-abd-ud-dâî lid-devlet-il-aliyye Mustafa el-Esîrî el-kadî bi-medineti Saray - Bosna*

[1] Bu sıralarda (temmuz 1694) İskenderiye mutasarrıfı bulunan vezir Süleyman Paşa Gabela kalesinin geri alınmasına memur edilmişti. Muvaffak olamayınca yavaşlık ve yılgınlık gösterdiği suçu ile Bosna şimalinde Ehlune kalesi muhafızlığına gönderildi ve yerine Üsküplü Ali Paşa getirildi. Süleyman Paşa 1695 te İlbasan Beyi, 1698 de Rumeli Valisi, 1697 de Tamaşvar ve Niş muhafızı olduktan sonra 1699 da tekaüt edilmiştir.

[2] Bu vesikanın tamamlayıcısı olarak Gabela'dan gelindikten sonra İbrahim Efendi eliyle İstanbula gönderilen mühim arzıhal için bakınız: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt II, s. 92.

Bu dahi mûmaileyh Mehmed Paşaya verilen mahzar suretidir[1].

Mehmet Paşanın Gabela muhasarasından sonra yerine gönderilmesi.

Südde-i sidre-mekin ve atebe-i saadet-rehîn türabına belde-i Saray ulema ve suleha ve sâdat ve meşayih ve fukara dâîlerinin mahzar-ı sıhhat-eserleri ol dur ki ber-vech-i arpalık Beyşehri mutasarrıfı Saadetlü Devletlü Kethüda Mehmed Paşa Hazretleri sene-i sabıkada Gabela seferine memur olup hasb-el-emr-iş-şerîf-i âlî mükemmel kapularıyle iki sene gerek Gabela muhasarasında gerek sair sugur-ı islâmiyye muhafazasında dikkat ve ihtimam üzere olup hizmet-i şehriyarî edâsından sonra Saray-Bosna'da meştâ ve kışlakları olup sagîr ve kebîr ile hoşzindegânî edüp zad u zahîrelerini kendu maliyle iştira ve erbabını irzâ ettikleri mukarrer olup muştâları olan Saray-ı Bosna'ya kabl- eddühûl mansablarına izn ü ruhsat için irsal olunan ferman-ı âlişan rebiyülâhırın sekizinci günü vüsûl ve mühimmat-ı lâzımât-ı tarikleri noksan ve kusur üzere olmağın evasıt-ı şehr-i mezbûrda memûr oldukları üzere hareket ve nüzhet ve azimetleri mukarrer olmağile ol ki vaki'-ül-haldir, alâ vukuihi işbu mazhar-ı temennâ-mashub ile arz u i'lâm olundu, baki emr ü ferman degâh-ı ma'dilet ve merhamet-unvanındır. (1695)

Yeniçeri eşkıyasının şekavetleri der-i Devlete i'lâm olunmak üzere fesadları arz lâkin der-i Devlete gönderilmemiştir[2].

Yeniçeriler sefere çıkarken halkın beygirlerini zaptediyor, mahallî makamlara karşı geliyor, zahire satışını inhisarları altına alıyorlar; halk merkeze bundan şikâyette bulunmaktadır.

Der-i Devlete ma'rûz-ı dâî-i kemine budur ki belde-i Saray'ın ulema ve suleha ve fukarası ve nahiyesinden cemm-i gafîr ve cem'-i kesîr bu fakîre gelüp şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki ber-muceb-i kavanîn-i selâtîn-i izâm tertîb-i firak-i asâkir-i islâm beray-i temkîn-i kavaid-i şerîat-i garra ve tahsîn-i (تحسين) emlâk ve ebdan ve reaya ve berâya idüğü emr-i mukarrer iken bu tarafta olan yeniçeri tâifesi emr-i mezbûru bil-külliye ferâmûş ve tâife-i mezbûreye alûfe ve havâyic-i lâzımeleri taraf-ı Devlet-i Aliyyeden gelür iken bundan akdem sefere gider olduklarında mühimmatları nakli için reayadan kifâyet mikdarı kumur ihraç olunmuş iken kanaat etmeyüp çarşû ve pazarlarda raiyyet ve gayr-ı raiyyetin beygirlerin cebren ve kahren alup ve bu bahane ile reayayı haklayup ve beyt-ül-yahûdu dahi bir kaçı basup medîne-i mezbûre mütessellimi Mustafa Ağa men'ine mübaşeret eylediğinde üzerine tüfenk atup âlet-i harble mücadele edüp mürûr eyledikleri yerlerden dahi ahâliye enva'-ı

[1] S. 15 b.

[2] S. 16 a.

zulm ü taaddi eylediklerinden maada ağalarından evvel yine seferden nefir-i âm fukarasiyle cümlesi avdet ve gündüzlerde meyhanecilik edüp sekrânen çarşû ve pazarlarda arbede ve kavga ve alet-i harble ehl-i sûk üzerine hücûm ve çarşûları kapatup nice kimesneleri katl ve gece ile dahi evleri basup havâtini tasarruf eylediklerinden maada bazı kimesnelerin akçalariyle şehre gelen zehâiri rahîs baha ile cebren alup yine onlara teslim ve onlar dahi ihtikâr ve zehairi aşikârâ satmayup ümmet-i Muhammede muzayaka çekdürüp bi'cümle enva'-i fesad ve'şerr u şûr ve esnaf-ı fısk u fücurlarından halimiz diğer-gûn olmağın حسبةً لله تعالى ولروح رسوله‌الملى husûs-ı mezbûr der-i devlet-medâra arz u i'lâm olunması matlûbumuzdur dediklerinde filvâki tâife-i mezbûrenin ahvâli minval-i muharrer üzere olup hattâ bu fakirin naib-ür-ricli akabince alet-i harble mahkeme avlusuna biri dahi hücûm ve mevadd-ı mezbûreden maada dahi evzâ'-ı nâ-marzıyye-i gayr-ı ma'dudeleri olmağın ol ki vaki'-ül-haldir alâ vukuihi pâye-i serîr-i ma'dilet-masîre arz olundu. Baki ferman dergâh-ı ma'delet-unvanındır. Hurrire fi evâili şehr-i rebî-ül-âhir li-seneti seb'in ve mietin ve elf. (= Sonteşrin 1695 ortaları)

El-abd-ud-dâî lid-devlet-il-aliyye
Mustafa Esîrî el-kadı bi-medînet-i Saray

Cümle ahalî ittifakiyle işbu mahzar tahrir ve ruznamıçe Ali Efendi yediyle der-i Devlete irsâl olmuştur. [1]

Bosna eyaleti düşman istilâsından korktuğundan merkezden asker ve para yardımı istiyor.

"Dergâh-ı felek-medâr ve bârgâh-ı gerdûn - iktidar türabına Bosna Saray ulemâ ve sulehâ ve fukârasının mahzar-ı sıhhat- eserleri oldur ki diyarımız serhadd-i islâmiyeden olup on dört seneden berü cevanib-i erbaamız küffar ı hakisâr ile leyl u nehar ve sayf u şitâda muharebe ve mukatele esnalarında ceng ü harbe kadir olanlarımız kimi esir ve kimi şehid ve geçen senelerde maraz-ı vebadan fevt ve ba'zı istilâ-i kahr u galâdan ve hücum ve galebe-i düşmandan perişan olup bakî kalanlar on dört seneden berü müdafaa-i düşmanda hasb-el-vüs'i vel-iktidar bezl-i nüfûs ve emvâl edüp etraf ve cevanibde reaya kimi küffara tebaiyyet ve kimi haydud olup tüccârın ve misafirîn ve bakiyye raiyyetin emvâl ve emlâkini nehb u hasaretten hâli olmamalariyle her şey ziyade kıymet ve bahada olmağile gerek ahâli-i şehr ve gerek ahali-i kura bakiyye kalan fakir-ül-hal ve bi-mecâl olduklarına serhad düşmanları vakıf ve muttali olmağın الياذ بالله تعالى bu taraflara Nemçe veya Venedik düşmanın nagâh hareket ve hücumları bîm ü havfından ve mukabele

[1] S. 17 a.

ve müdafaaya bir vechile adem-i iktidarımızdan gayri Hersek sancağında Gabelâ havalilerinde vaki Mostar ve بلداى ve استوليچ ve لوبنج ve جريجه[1] ve نومسين kazalarının reaya keferesi ekseri dar-ül-harbe tebaiyyet ve Bosna ve Hersek hali olduğuna binaen ol semtlerin dahi muhafazası emr-i mühim olmağın rûz-be-rûz mevâzi-i muhafaza izdiyâd ve ve ahalisi noksan üzre olduğundan amme-i berâya ve reâyâ ahvali mustarip ve mükedder olmağile kâffe-i enâma olan merâhim-i Devlet-i Aliyyeden زادهاالله شرفا ونصرة tarafından bu zuafa ve fukaraya merhamet ve vakt ü zamaniyle muhafaza edecek asker ve hazîne ve cebehane tedarik ve irsaliyle tesviye-i halimize inayet buyurmaları rûmalide ve cebinsayide niyaz olunup الياذ بالله تعالى bir taraftan düşman zuhûr ve hücum ederse eramil ve eytam ve Âmme-i berâya ve fukara payimâl-i â'da olup rûz-ı cezada dest-be-dâmen olmaları bî-revâ olmağile ol ki vaki'-ül-haldir, alâ vukuihi mahzar-ı sıhhat eser ile arz u i'lâm olundu.

Elvaki' fi 24 şehri receb sene 1107 (= 28. II. 1696)

Bosna sekbânına çifte tabancalu ferman olunmağile ve tedarüki müteazzir olmağile vukuu üzere ser-bölükleri talebiyle arz olunmuş idi [2]

Bosna'dan sefere gidecek 2000 levent askerinin çifte tabancalı tüfek taşıması emredilmiş ise de orada bunların kullanmasını öğretecek ustalar olmadığından emrin yerine getirilemediği hakkında.

"Der-i devlet - mekîne ma'rûz-ı dâî-i kemîne budur ki bi-inâyet-il-melik-il- fettâh işbu sene-i mübârekede musammem olan sefer-i zaferrehber için [3] Bosna canibinden tahriri ferman buyurulan mirî levendat bölükbaşılarından بوستور Ali Ağa ve debbağ Salih bölükbaşı ve موشتر İbrahim bölükbaşı ve Tursun Ahmed bölükbaşı ve Elhac Hüseyin bölükbaşı ve Receb bölükbaşı ve Elhac Osman bölükbaşı ve قوشتوچال Ahmed bölükbaşı ve يراجى Ali bölükbaşı ve neferât-ı mezbûrenin sair serbölükleri bu fakîre meclis-i şer'-i hatire gelüp şöyle takrir-i kelâm ve ta'bir-i an il-meram eylediler ki serbölükleri olduğumuz neferât-ı merkume ihracına ber-muceb-i ferman-ı âlî memûr olan halâ dergâh-ı muallâ ve bârigâh-ı felek-fersa kapucubaşılarından iftihar-ül-emacidi velekârim zabitimiz İzzetlü Fazlullah Ağa زيده مجده ma'rifetiyle vilâyet-i mezbûreden tâm-üs-silâh ceng-aver ve arbede-âzumâ boylu tüfenklerinden

[1] Mostar, Narenta ırmağı üzerinde sahildeo 45 Km. içerde; Blagay, Mostarın 10 Km. cenubunda; Stubiça (?) Gabela'dan 10 Km. mesafede; Lyubinye, Gabela'dan 35 Km. şarkta; Çerniça, Gabela'nın 70 Km. şarkında.

[2] S. 17 b.

[3] II. Mustafa'nın Tamaşvar'ı muhasara eden Avusturya ordusuna karşı 1696 seferi.

maada çifte tabancalu olmak üzere iki bin nefer mîrî piyade levend tahrir ve ihracı ferman ve bilcümle neferât-ı merkumenin her biri çifte tabancalu olmak üzere vârid olan evâmir-i aliyyede tenbih ve te'kid olunmağile ibtinaen aleyhi zabitimiz Ağa-i mümaileyh tarafından dahi husus-ı mezbûrun icrası tenbihinde ziyade teşyid olunup lâkin bu diyâr-ı adîm-ül-i'tibârın piyade levendâtı boylu tüfenklerin isti'mal ve halâ çifte tabancalu tüfenk her birinin yedinde bulunmayup marr-üz-zikr tabancalu tüfengi bu diyarda işler ve ol miktar levendât yetiştirir üstâdlar bulunmadığından maada medîne-i Saray ve kasabâtta ittiba' olunmak üzere kemali mertebe takayyüd ve tetebbu' ve husus-ı mezbûrda bezl-i kudret ve sarf-ı dest-maye-i miknet olunup bermuceb-i ferman-ı âlî husûs-ı mezbûr husul-pezîr olmak bir vechile mümkin olmamağile ordû-yi hümayûn-ı zafer-makrûna mülâki olduğumuzda adem-i takayyüdümüze haml olunup muatab ve muakab (معاتب و معاقب) olmamız ihtimali olmağın husûs-ı mezbûr alâ vukuihi der-i devlet-medara arz u i'lâm olunmak matlûbumuzdur deyü iltimas ve niyaz etmeleriyle fîlvaki' ahval minvâl-i meşruh üzere olup levendât-ı mezbûrenin her biri çifte tabancalu tüfenklik tedarükine dest-res bulmayup zikri sebk eden üstadlar dahi bu diyarda adîm-ül-vücûd olmağile alâ vukuihi paye-i serîr-i a'lâya arz olundu. Bakî emr ü ferman paye-i serîr-i izzetmasîrindir. Hurrire fi evâil-i şevval il-mükerrem liseneti seb'in ve mieîn ve elf. (= Mayıs 1696 başları)

El-abd-ud-dâî lid-devlet-il-aliyye Mustafa
Esîrî el-kadî bi-medînet-i Saray

Mostar kasabası şeranpoyuna neccar verildikten sonra tekrar Belgrad'a verilmiye deyu cümle iltimasiyla tesvîd şüd [1]

Bosna eyaletindeki kaleler tamir edilmekte olduğundan her sene Belgrad'a gönderilen amele ve ustaların gönderilemiyeceği bakkında.

Eyalet-i Bosna ahalisinden cemm-i gafîr ve cem'-i kesîr meclis-i şer'-i hatîr-i lâzım-üt-tevkîrde her biri ikrar ve takrîr-i kelâm edüp işbu sene-i meymenet-âsârda bermuceb-i farman-ı âlî Mostar kasabası cıvarında kule ve çartak şeranpo ve Ehlune (اهلونه) ve sair serhadd-i İslâmiyede vaki' olup haraba müşrif olan kılâ' ve palanka tamiri içün ma'lûm-ul-mikdâr neccar ve çerehor (چرمخور) ihracı [2] ferman olunup lâkin Eyalet-i mezbûreden ancak kılâ'-ı mezbûre ve zikri sebkeden palankalar

[1] S. 19 b.

[2] Çerehor, kalelerin tamiri için halk arasından alınan işçi. Bu gibiler, hizmetlerine karşılık vergiden affolunurlardı.

tamirlerine iktiza eden neccar ve çerehor ihrac olunur. Ancak âdet-i me'lûfe üzere sedd-i sedîd-i Engürüs olan Belgrad tâmiri için beher sene malûm-ül-mikdar neccar ve çerehor ihrac olundukta Belgrad tarafına neccar ve çerehorun ihracı mütecazzir olmağın husus-ı mezbûr der-i devlet-medâra arz olunması matlûbumuzdur dediklerinde fîlvaki' eyalet-i mezbûrede bennâ (بنا) killet üzere olup salîf-üz-zikr Mostar kasabası cıvarında vaki' kule ve çartak ve şaranpo binası için ol mikdar neccar ve çerehor ihrac olunduktan sonra âhar yere bennâ vermeğe bir vechile iktidarları olmadığı mütehakkık ve mütebeyyin olmağın ol ki vaki'-ül-haldir, alâ vukûihi paye-i serîr-i â'lâya arz olundu. Fî selh-i cumaziyelâhır sene 1108 (= 24. 1. 1697)

Min kıbel-i Esîrî
Mustafa El-kadî

Hudaverdi Paşa sekban için yazılmıştır [1]

Hudaverdi Paşanın Bosna cephesinde gördüğü hizmet hakkında.

Der-i devlet-mekîne maruz-ı dâî-i kemîne budur ki işbu râfî'-i rık'a-i darâat bervech-i arpalık Prezrin ve Dukakin ve Yanya sancaklarına mutasarrıf olan merhum saadetlû Mahmud Bey Zade saadetlu Hudaverdi Paşa Hazretleri işbu sene-i mubarekede taraf-ı Saltanat-ı Aliyyeden serhadd-i Bosna muhafazasına ba ferman-ı âlî memur oldukları üzere iki bin mîrî piyade levendât ve sekiz yüz nefer kapusu halkı ki cem'an iki bin sekiz yüz asker ile sabıka Bosna muhafızı olan vezîr-i asaf-nazîr ve müşîr-i müşteri-tedbir Devletlû Saadetlû Mustafa Paşa Hazretlerinin [2] yanına gelüp mülâki oldukları gündenberü Memalik-i İslâmiye ve serhadd-i mansurenin hıfz u hirasetinde rıza-yı veliyy-ün-niami üzere sarf-ı dest-maye-i kudret edüp Bihke serhadinin zahiresi naklinde ve (نوی) kalesi ve (زرین) [3] sahrasının tahribinde ahz-i intikam-ı â'da-i lâmda bezl-i makdûr ve sarf-ı say-ı nâmahsur eylediğinden maada vezîr-i müşarünileyh hazretlerinin vesair asakir-i İslâm-ı zafer-encam ile Hırvat seferinde (سبن) ve Çetine (چتینه) havalilerinde vaki' olan hasaret-i azime ve

[1] S. 21 a.

[2] Daltaban lâkabiyle anılan Mustafa Paşa Yeniçeri ağalığı yapmış, birçok valiliklerde bulunmuş ve nihayet 1702 ağustos - 1703 sonkânun arasında Sadrazamlığa getirilmiş, devrin mühim şahsiyetlerinden biridir. 1697 de Bosna muhafızı tayin edilmiş ve buradan 1698 de Edirne valiliği ile ayrılmıştır. Vesikalarımız onun Bosna cephesindeki muvaffakiyetlerini göstermektedir.

[3] Novi kalesi Una ile Sana'nın kavşak noktasında mühim bir kale idi (Matbu' Raşit tarihinde نوی şeklinde yazılıdır); Zriny, Bihke'nin 60 Km. şimalindedir.

gazavât-ı cesîmede [1] şecaat-ı rüstemâneleri zâhir ve nümâyan ve her vechile hidemat-ı aliyye-i şehriyarîde kemal-i mertebe sarf-ı dest-maye-i kudret ve bezl-i miknet edüp ahali-i memleketin sıgar ve kibârı ile hüsn-i zindegânî ve askerinin zabt u rabtında sa'y-i beliğ-i bidiriğ edüp bil-cümle paşa-i mumaileyhten sudur bulan gayret ve hamiyyetlerinden ve evza' u etvâr-ı pesendidelerinden cümle-i ahali şükran üzere olup ahsen-i vech üzre rûz-ı Kasıma değin eda-i hidemat-ı aliyye-i padişahî etmegin ol ki vaki'-ül-haldir, alâ vukuihi paye-i serîr-i izzet-masire arz olundu. Baki ferman dergâh-ı ma'dilet-unvanındır. Hurrire fi yem-is-sâbi' fi cumazelûlâ liseneti aşrin ve mietin ve elf. (= 11. XI. 1698)

El-abd ud-dâî lid-devlet-il-aliyye
Ahmed el-kadî bi-medine-i Saray

Kapucubaşı Ömer Ağanın edâ-i hizmeti ve rûz-ı kasıma varınca hizmet-i muhafazada oldukları arzıdır [2]

Bosna cephesinde 2160 mîrî levendlere kumanda eden Ömer Ağanın gördüğü hizmetler hakkında.

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâî-i kemîne budur ki işbu râfi'-i rık'a-i darâat dergâh-ı muallâ ve bârigâh-ı felek-fersâ Kapucubaşılarından merhum Fazlı Ağa zade Ömer Ağa زيد مجده işbu sene-i amîmet-ül-meymenede taraf-ı Saltanat-ı Aliyyeden Bosna serhaddi muhafazasına ba ferman-ı âlî memur olduğu vech üzre harc-ı zabıtan ile iki bin yüz altmış mîrî piyade levendât ile sâbıka Bosna muhafızı olan Vezir-i Asaf-nazir ve müşîr-i müşterî-tedbir Devletlü Saadetlü Mustafa Paşa Hazretlerinin yanında serhad-i mansurenin hıfz u hirasetinde rıza-i veliyy-ün-niamî üzere sarf-ı dest-maye-i kudret edüp Bihke serhaddinin zahîresi naklinde ve ورى kalesi ve زرين sahrasının tahribinde ahz-i intikam-ı â'dâ-i liamda bezl-i makdûr ve sarf-ı sâ'y-i na mahsûr eylediğinden maada vezîr-i müşarünileyh hazretleriyle vesair asakir- islâm-ı nusret-encam ile Hırvat seferinde سين ve جينه havalilerinde vaki' olan hasaret-i azîme ve gazavât-ı cesimede şecâat-ı rüstemaneleri zâhir ve bâhir ve her vechile hidemât-ı aliyye-i şehriyârîde kemal-i mertebe sarf-ı kudret ve bezl-i miknet edüp ahali-i memleketin sıgar ve kibarı ile hüsn-i zindegânî ve memur olduğu piyade levendâtın zabt u rabtında sa'y-i belîg-i bî-diriğ edüp mumaileyh bendelerimin küll-il-vucuh gayret ve hamiyyet edüp rûz-ı Kasıma değin ahsen-i

[1] Bihke'ye karşı düşman taarruzları ve bahsi geçen Hırvat seferi hakkında bak: Raşit, II, 401, 435 — Siny, Adriyatik sahilinde Spalato'dan 25 - 30 Km. içerde; Çetina onun 40 Km. kadar şimalinde.

[2] S. 21. b.

vech üzere edâ-i hidemât-ı aliyye-i padişahî etmeğin ol ki vaki'-ül-haldir, paye-i serîr-i devlet-masire arz olundu. Baki emr ü ferman destgâh-ı ma'dilet-medrındır.

Hurrire fi yevm-is-sabi' fi cumazelûlâ liseneti aşrin ve mietin ve elf (= 11. XI. 1698)

العبدالداعى للدولة العليه كركرى احمدالقاضى بمدينة سراى بوسنه
silik bir mühür

Hitâm-ı hududda kendümüze Bosna Mollası merhum ve mağfurun leh İbrahim Efendi Vizevî ihsan buyurdukları arzın sureti bu mahalle kayd olunmuştur [1].

Karlofça muahedesinden sonra Bosna tarafında hudut tâyini işinde çalışmış olan ulemadan Dernişizade Abdullah'ın dilekçesi hakkında.

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâi-i kemîne budur ki medine-i Saray Bosna'da vazife-i muayyenesiyle rüus-ı hümayûn ile yerinde dahil itibarı ile müderris olan kıdvet-ül-ulema-il- muhakkıkîn Abdullah Efendi vefat edüp olvechile medrese-i mezbûre mahlûl olmağın yerine halâ işbu sulh u salâh-ı hayr-encamın tetimme-i asliyesi olan kat'-ı hudûd umuru ihtitamı için hasb-el-ferman ordu kadısı olup kırk akça ile İstanbulda İmam-ı Sultanî medresesinden münfasıl olan işbu rafi'-i rık'a-i zaruat Dernişî zade diğer Abdullah Efendi dâileri ehl-i ilm ü ehl-i fazl olduğundan maada zikri sebk eden kat'ı-hudûd umurunda kemal-i mertebe sarf-ı dest-maye-i kudret ve bezl-i miknet birle dîn ü Devlete küllî hidmeti sebkat edüp her veçhile eltâf-ı cemile-i padişâhî ve a'tâf-ı cesime-i şehriyariye mahall ü müstahik olmağile medrese-i mezbûre ber vech-i sâbık yine dahil itibariyle mezbûr dâilerine rüus-ı hümayunla sadaka ve inayet buyrulmak temennasiyle ol ki vaki'-ül-haldir, alâ vukuihi paye-i serîr-i a'lâya arz olundu. Baki ferman dergâh-ı ma'dilet-unvanındır.

Hurrire fi evâil-i şâ'bân-il-muazzam liseneti ihda aşere ve mietin ve elf (= Son kanun 1700 sonları).

العبدالداعى للدولة العليه ابراهيم المتى القاضى بمدينة سراى.

(Kırmızı ile) «Arz-ı mezkûr Devlet-i Aliyyede Reis Efendi olan Râmi Mehmed Efendi[2]] Hazretleri tarafından Şeyhülislâm sellem üs-selam شيخ الاسلام سلمه السلام semahatlû Atûfetlû Esseyid Feyzullah Efendi[3]] Hazretlerine gönde-

[1] S. 22 b.

[2] Râmi Mehmed Ef., 1694 te Reisülküttap sıfatiyle Karlofça muahedesini imzalıyan ve 1703 te Daltaban Mustafa Paşa yerine Sadarete gelerek Mustafa II. nin hal'i ile düşen meşhur Râmi Mehmet Paşadır. Bu sırada Reisülküttaptı.

[3] Sultan Mustafa ve Ahmed'e hocalık eden ve II. Mustafa devrinde Devlet üzerindeki tahakkümüyle Edirne vak'asına sebebiyet veren meşhur Feyzullah efendi. Vesika, 1695 — 1703 arasındaki şeyhülislâmlığına rastlamaktadır.

rilüp ve Şeyhülislâm Efendimiz Hazretleri dahi der kenara gönderilüp mahalli dendikten sonra mahalli dahi bulunup ve tekrar Şeyhülislâm Efendi Hazretlerine gidüp ayni arzın üzerine işaret-i aliyyeleri taallük olduktan sonza rüus-ı hümayûn yazıldı. Tarih-i rüus-ı hümâyûn 10 fi cumaziyelâhir sene 1112 (= 22. XI. 1700)

Kapucıbaşı Filibeli vekilharç Mehmet Ağa yediyle Şeyhülislâm Başmakçı oğluna[1] gönderilen arzıhallmizdir fi 12 muharrem 1117[2]

(6. V. 1705)

Dervişi Zade Abdullah'ın bazuka dilekçesi.

Saadetli, mekremetli, semahatli, inayetli veliyy-ün-niam celiyy-ül-himem Efendim Sultanım طال بقاه Hazretlerinin melâz ملاذ ve melce'-i fukara olan atebe-i felek-mertebelerine arzıhal-i abd-i dâi-i senâkârları budur ki bu abd-i dâileri Bosna Sarayı ulemâsından ve evlâd-ı ulemâdan olup kabl-el-istiylâ ne kadar ise hoş halim ve ferağ-ı bâlim sebebiyle hatırımdan dünya hevesleri dûr ve cihan arzuları mehcûr ve bilcümle uzlet kâşânelerinde ve kanâat gûşelerinde inzivâ ile dünya için aslâ tenezzül ve câha düşmek maksûdum değil iken ve kendü hâlime şükr ve fakr u fâkama sabr üzre iken bi-emr-il-lâhi taâlâ geçen senelerde esnâ-i cenkte Bosnasarayı üzerine küffâr-ı hakisâr müstevli oldukta mamelikemiz gâret-kerde-i a'da ve hâküster-i âteş-i felek-peyma olmağile ehl ü iyal-i kesîrime ve ihtiyar vâlideynime müceddeden mesken ve sair levâzım-ı zarûriyelerin tedarük edince nice deyne giriftâr olduğumdan gayrı işbu sulh ve salâh-ı rahatencamın tetimme-i asliyesi olan ümûr-ı hudud hidmetine bendeleriyle maan Nemçe çasarı memleketi canibinden kat'-ı hudud ümuriyle iki sene mıkdarı düşman arasında sayf u şitâlarda sahra- neverd olup hududdan başka Nemçe tarafından ol esnada tahliye ve Devlet-i Aliyyeye teslim olunan صوفر قلسی ve دوبیجه kalesi ve پاناوجه palankası ve بروت ve دوبری kal'eleri ve ba'dehüm tekrar نوی kal'esinin [3] tahlisi ve sair adalarının umuru tekmili temşiyetinde bulunduğumuzdan maada üçüncü sene zikrolunan ümurdan sonra Venedik cümhûru tarafından kezalik ahidname-i Hümayun ile Devlet-i Aliyyenin gayrı hudud vekili ma'rifetiyle kat'olunan hudud sebebiyle Devlet-i Aliyyeye kalan arazi

[1] Başmakçı oğlu, müderrislik ve kadılıklarda bulunduktan sonra Edirne vak'asında ulemanın ittifakiyle Feyzullah efendi yerine Şeyhülislâm olan Esseyid Ali efendidir. Başmakçı oğlu Ali Efendi, müdahalelerini çekemiyen Sadrazam Çorlulu Ali Paşa tarafından 1707 sonkânununda azlettirilmiştir.

[2] Defter-s. 26 a.

[3] Dubiça ve Novi Una suyu; Brod (بروت) Sava ırmağı üzerinde; Yasenovaç (پاناوجه) bu iki ırmağın kavşağında.

tahrîri ve istimalet ve iskân-ı raiyyet ve isti'mâr-ı memleket nizamı Devlet-i Aliyyeden ferman buyruldığu vech üzere Bosna Defterdarı Mehmet Efendi kullariyle bu abd-i dâileri me'muren vilâyet-i Bosna'da serhadd-i mansûre nihayetinde vaki hudûd-ı selâseden mübaşeret edüp Devlet-i Aliyye ile Venedik cümhûrunun hudud ve sınırları için nihayet bulduğu İskenderiye sancağına ve ance sa'b u sengistan yerlerden birkaç nefer etba' ve hizmetkârım ile nice meşakkat ve zahmetler çeküp ve zikrolunan umur ile serhadd-i mansûre küffariyle mürûr ve ubûr iktiza etmekle haydud eşkiyasının bim ü havfından gicelerde hab u rahatımız terk olunub hidemât-ı padişâhiden zikrolunan umuru dahi bu abd-i dâileri hasb-el-ferman kalem ile tahrir ve tekmil ve bil-cümle zikri sebk eden hidemât-ı padişâhide bunca eyyam ve zamnn şiddet-i harareti sayf ve burûdet-i şitâlarda taşralarda bil-iktiza hıyam ile kıyam edüp ifna-i vücud belki izaet-i ömr mertebesi malen ve bedenen din ve Devlet-i Aliyyeye el-hamdü lillahi taalâ sadakat ve istikamet ile külli hizmetim sebk ve ba'de itmâm-il-hidme bais-i nizam-ı halim olmak ümniye ve arzusiyle mukaddema nail olduğumuz medresemizin bir akça vazifesi bulunmayup ve halâ bir dürlü maişetim dahi olmayub ehl ü ıyalim ve her biri halâ yüz yaşından mütecaviz sıhhatte olan ihtiyar valideynim ile geçinecek halim kalmayub kesb eylediğim duyûn-ı kesîrémin edâsına bir vechile kudretim olmamağın ahvalim diger-gûn ve küffâr-ı bed-girdârın geçen tahrib ve tahrifleri sebebiyle elyevm ıyalimde bulunan kırk nefer mıkdarı kimesnenin nafaka vesair masarif-i zaruriyeleri bu abd-i dâilerine munhasır olmağla bu ana değin istidane ile levâzımların tedarük eylediğimden yevmen-fe-yevmen tevfir ve teksîr-i duyûnum ile küllî usretim olub mahall-i merhamet-i âsafî ve muhtac-ı inayet-i veliyy-un-niamî olmuş iken ve bu cümle-i mumtaz-ı millet-i muhammediye ve din ü Devlet-i Aliyye hidmetinde kadîmden berü buluna gelen dâilerine daima inayet ve merhamet buyrulup bu makule hidemat-ı aliyye ile şerefyab ve nân- pare-i hüsrevâniden hissemend ve behreyab olmak mülûk-i pesendide sülûk-i Âl-i Osman خلدالله خلافتهم الی آخرالزمان hazerâtının kavaid-i müstemirre-i saltanat ve merâsim-i müstahsene-i devletleri olıgelmişken والحمدلله تعالی isti'dâd ile zikrolunan umur-ı külliye-i şehriyarîden hidemat-ı hudûd ve tahliyelerde ve ba'dehüm tahrîr-i arazi ve istimâlet-i raiyyet ve isti'mâr-ı memleket hususunda filcümle suğur-ı padişahîde üç sene mıkdarı alet-tevâli mal u canım ile gayret edüpve hidemat-ı mezkûre mukabilinde külli merhamet ve inayet ümid ve recasında iken böylece hayran u sergerdân bî nan u nevâ kalmak zaman-ı ma'dilet-hengâmlarında حسبةلله تعالی و لروح رسوله‌الملی lâyik ve reva görülmeyüp mesafe-i baîdeden

iyâb ve zehaba dahi kudretim olmamağile hezâr şerm ü hiclet ile niyaz ve temennamız budur ki *bu yazılmamıştır* [1] sabıka ve halâ vilâyet-i Bosna'da olan vüzera-i izam ابقاهم الله تعالى الى يوم القيام hazerâtının edâ-i hidemât-ı mezbûreyi havi yedimize ihsan buyurdukları kâğıdlarına nazar ve *bu mahalle varınca terk olunmuşidi* merhameten ahval-i perîşanıma ittılâ-ı kâmil hasıl buyrulduktan sonra ارحموا من فى الارض يرحكم من فى السما misdakınca üç senedenberu üzerimizde olan dahil medresemizin mahrecinden muhtaç olduğumuz nan-pare-i hüsrevaniden payemize bir mevleviyyet ile hâk-i mezelletten ref' *ve bil-cümle saadetlü semahatlü sultanım hazretleri daima rizaen lillâh zuafa ve bîçaregânın maiyeti olup nam-ı şerifleri mürüvvet ve merhamet ve şefkat ile meşhûr-ı âlem olmağın* bu dâîleri çırağ- efrûhte buyrulup katıbe-i ıyal-ı kesir-ül-hayret ile saadetli semahatli inayetli sultanımın dua-i beka-i ömr-i devletleri müvazabetinde olmak üzere inayet ve merhametleri reca ve temennasiyle hal-i zârimiz ma'ruz-ı atebe-i valâ-rütbeleri kılındı; bakî emr ü ferman vel-aman sümm-el-aman ثم الامان sümm-el-aman ya sahib-el-izzi vel-irfan lûtf u inayet u merhamet u ihsan saadetli, mekremetli, inayetli semahatli ve mezîd merhametli veliyy-ün niam hâtemiyy-üş-şiyem efendim sultanım hazretlerinindir.

(6. V. 1705)

رهين العجز والتقصير درويش زاده عبدالله الفقير البوسنوى.

Adalet fermaniyle gelen Filibeli Kapucubaşı Mehmed Ağa ile irsaldir. Fi 13 M. 1117 (= 7. V. 1705) Muharremin tamam on üçüncü günü Kapucubaşı çarşamba günü şehr-i Saraydan Asitaneye revâne olmuştur.

Çavuş yediyle varid olan ferman sicill-i mahfuza kayd ve münâdîlere nidâ olunduğu l'lâmıdır [2]

Bosna'daki bütün ümerâ ve zuama ile timar erbabının sefere çağrılması hakkında.

Dergâh-ı refi'-ul-mikdar ve bârigâh-ı celîl-ül-i'tibâr türâbına arz-ı dâî-i senâkâr budur ki işbu bin seksen sekiz muharrem-ül-haramın salhinde [3] Bosna çavuşlarından Hüseyin Çavuş kulları yediyle mahtum ve mümza emr-i şerif sureti varid olup mazmun-ı münifinde Bosna eyaletinde umumen ümera ve zuamâ ve erbab-ı timâr işbu sene-i mübarekede sefer-i hümâyuna memur olup rûz-ı nevrûzda fermân olunan mahall-i memûrede mevcut bulunmaları için tenbih ve te'kid buyurulmağın

[1] Altı çizilen cümleler metinde kırmızı ile yazılmıştır.
[2] S. 22 b.
[3] 4 nisan 1677.

vârid olan emr-i şerif sicill-i mahfûza kayd ve mecma'-ı nâs olan esvâk ve mahallerde münâdiler nida ve Yenipazar kazasında olan tavâif-i mezbûre muhkem tenbih ve te'kid olunub mezbûr kulları eda-i hidmet eylediğü ecilden ol ki vaki'-ül-haldir, der-i devlet-medara arz u i'lâm olundu. Bakî ferman der-i adle mufavvazdır.

Hurrire fit-tarih-il-mezbûr liseneti-il-merkume [1]

(4. IV. 1677)

Ed-dâî el-fakir-il-Devlet-il-Aliyye Mustafa el-kadî bi-medîneti Yenipazar

[1] Aynı tarih.